

**ikus
pegi** Immigrazioaren
Euskal Behatokia
Observatorio Vasco
de Inmigración

omun la zabald zabur

Universidad
del País Vasco Euskal Herriko
Unibertsitatea

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO
BERDINTASUN, JUSTIZIA
ETA GIZARTE POLITIKEN KOA SAILA
DEPARTAMENTO DE IGUALDAD,
JUSTICIA Y POLÍTICAS SOCIALES

Erligio-aniztasuna
EAEn

Diversidad religiosa
en la CAE

2

ZABALDU

CIP. Biblioteca Universitaria

Erljio-aniztasuna EAEn [Recurso electrónico] / Ikuspegi- Immigrazioaren Euskal Behatokia. – Datos. – Bilbao: Universidad del País Vasco / Euskal Herriko Unibertsitatea, Argitalpen Zerbitzua = Servicio Editorial, 2024. – 1 recurso en línea: PDF (112 p.). – (Zabaldu; 2)

Modo de acceso: World Wide Web.

Texto bilingüe en euskara y español.

ISBN: 978-84-9082-652-2.

1. Pluralismo religioso – Opinión pública. 2. Libertad religiosa – País Vasco.
3. Discriminación – País Vasco. I. Ikuspegi, Observatorio Vasco de Inmigración.
II. Tít.: Diversidad religiosa en la CAE.

(0.034)316.64:2(460.15)

ZABALDU

2

Urtea eta lekua / Año y lugar de edición:
2024, Bilbao

Argitaratzailea / Edita:
Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco /
Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua

Diseinua / Diseño:
Emilia Oleaga

Maketazioa / Maquetación:
Artefakto Estudio

Itzulpena / Traducción:
Bakun Itzulpen eta Argitalpen Zerbitzuak, S.L.

Dokumentazioa / Documentación:
Antonio Gómez Parada, Ikuspegi – Observatorio Vasco de Inmigración

ISBN: 978-84-9082-652-2

2

Erlijio-aniztasunaren kudeaketa publikoa eta erlijio-gutxiengoen egoera Euskadin

Gorka Urrutia Asua

Trinidad L. Vicente Torrado

Asier Martínez de Bringas

Pedro Arrupe Giza Eskubideen Institutua. Deustuko Unibertsitatea

Abiapuntua. Erlijio-aniztasunaren aldaketa sozial eta sendotze-prozesua Euskadin

Gure aztergaia testuinguruan jartzeko atalean adierazi dugun bezala, Euskadiko errealitate sozio-erlijiosoa aldatu egin da azken hamarkadetan. Beste lan batzuek ere eman dute aldaketa horien berri (Ruiz Vieytez, 2010; Moreno eta Urrutia, 2023), baina esan dezagun eragileak bi izan direla nagusiki: batetik, gaur egungo demokraziaren bilakaera normatiboa, eta, bestetik, izatez soziologikoagoak diren dinamikak. Bi eragile horien arteko konbinazioaren ondorioz, gure lurraldeko hainbat udalerritan katolizismoaz bestelako erlijioen presentzia zabalduz joan da pixkanaka-pixkanaka azken hamarkaden joanean. Erlijio minoritarioek beren elizak, elkarteak eta erakundeak han-hemenka ezarri ahala, jakina, erlijio horien jarraitzaile kopuruak eta kultu-lekuek ere gora egin dute, eta horrek euskal errealitatea aberastu du bere alderdi sozio-erlijiosoei dago-kenez. Errealitate hori sendotzeak, izan ere, areago nabarmenarazi du gure gizarteko erlijio-aniztasuna, eta hori toki-esparruan igarri da gehien, gizakiok hortxe bizi eta garatzen baikara gehienbat, eta hortxe baitauzkagu harremanak gainerako herrikideekin.

Eliza eta elkarre horien jarraitzaileen arteko harremanek edo fede-bizipenek (erlijio- eta kultu-askatasunak) eragin ohi dituzten egoerak gobernatu beharrak ondorioak ditu kudeaketa publikoaren esparruan, bai erkidego mailan eta bai udalerrri mailan. Azken urteetan, bai Eusko Jaurlaritzak eta bai udalek askotan egin behar izan diete aurre halako egoerekin lotutako hainbat auziri. 2015. urtean, zehazki, erlijio-aniztasuna modu positiboan kudeatze aldera Eusko Jaurlaritzaren ekimenez egin zen txosten batean ere ematen zen auzi horietako batzuen berri, eta gutxi-asko berria zen errealitate hori kudeatzeko proposamen zehatzak eskaintzen ziren¹². Erkidegoei eta udalei dagozkien eskumenei buruzko alderdiak aipatzen zituen txosten horrek, gure lurraldean ezarpena duten erlijioen behar eta eskaerei heltzea ahalbidetzen zutenak. Horri dagokionez, aurrerago ikusiko dugun bezala, egoerak aurrera egin du hainbat arlotan.

Aniztasunaren kudeaketarekin lotuta botere publikoek berriki martxan jarritako ekimenetako bat EAEko aniztasunari buruzko Neurtu barometroa da. Adierazle horren xedea euskal herritarrek aniztasunaz dituzten iritzi, pertzepzio eta jarrerei buruzko informazio demoskopikoa lortzea da, eta denetarikoa esparru eta errealitate sozialak ditu aztergai: immigrazioa, sexu- eta genero-aniztasuna, ijitoak eta erlijio-aniztasuna, besteak beste. 2023ko barometroak, hain zuzen, erlijio-aniztasunaren inguruan galdetu ziren herritarrei. 2023ko Neurturen ikuspegia kuantitatiboa zen nagusiki¹³, eta gure lanak ikuspegi hori nolabait osatu nahi du, Euskadiko erlijio minoritarioen errealitatearekin lotutako alderdietan zentratuta. Aurreko atalean ere esan dugunez, argitalpen horretan informazio kuantitatibo ugari ematen da; esate baterako, euskal gizartearen osaera sozio-erlijiosoa xehatzen da, bai eta erlijio minoritarioetako elizen, elkarrean eta erlijio-erakundearen kokapen eta banaketa ere (haien kultu-lekuek gure lurraldean duten ezarpena, alegia). Deskribapen hori osatze aldera, gure lanak informazio kualitatiboa emango du xehe-xehe, erlijio-sinesmen horien jarraitzaileek beren erlijio-askatasuna praktikan jartzen duten moduarekin lotutako alderdiak eta horren kudeaketa publikoarekin lotutako auziak zehaztuta. EAEko erlijio-gutxiengoen errealitateari, koordinazioari eta aitortzari buruz lehendik egindako lanetan (Ruiz Vieytez, 2011; Urrutia Asua, 2016) oinarritzen da datozen orrietan azaltzen eta aztertzen den informazioa.

Labur esanda, aurrez genuen ikuspegia osatzera datoz orri hauek, eta hori bi modutan egiten da: Batetik, gure lurraldeko erlijio-aniztasunarekin lotutako auziak jakitera eman eta aitortze aldera nagusiki erakunde publikoek martxan jarritako ekimenen berri emanez; eta, bestetik, informazio hori Euskadiko erlijio-erakunde ez-katolikoaren ikuspegitik planteatutako alderdi garrantzitsuenekin osatuz. Horretarako, erkidego eta udal mailetan (batez ere EAEko hiru hiriburuetan) erlijio-aniztasunaren kudeaketarekin zerikusia duten auziei erakundeek eman izan dieten erantzuna modu sistematikoan jasotzen dugu datorren azpia-

¹² Bake eta Bizikidetzeta Idazkaritza Nagusia, 2015.

¹³ Ikuspegi, 2024.

talean. Horren ondoren, hurrengo azpiatalean, erlijio-erakunde ez-katolikoek ikuspegia jasotzen da, erakunde eta elkarte horien behar eta eskariei buruz egin diren ikerketa ugarietan oinarrituta nagusiki, baina baita 2023ko azken hilabeteen joanean egindako lan kualitatibo batean ere, EAEko erlijio minoritarioetako erakundeek ordezkariak eginiko zenbait elkarrizketa erdiegituratu sakon jasotzen baitira lan horretan¹⁴.

Euskadiko botere publikoak eta erlijio-aniztasunaren kudeaketa: 2009-2023

Azken 15 urteetan izan diren aldaketa soziologikoei bestelako errealitate sozio-erlijioso bat sortu dute, eta, alde horretatik, tradizio katolikoarekin loturarik ez duten erlijio-erakundeak (eta jarraitzaileak) errotuz, normalduz eta gure errealitate sozialaren parte bihurtuz joan dira alde edo moldez. Horren ondorioz, gurean garai batean ezezagunak ziren erlijio-tradizioak hobeto ezagutu beharra eragin du egoerak, eta herritar eta botere publikoen aldetiko aitortza-eskaera gero eta sarriagoi erantzun beharra ere bai.

Testuinguru horretan, eta betiere Pluralismo y Convivencia fundazioak (FPyC) autonomia-erkidegoetako erlijio minoritarioak ikertze aldera (Pluralismo y convivencia bildumaren bidez¹⁵) sustatu eta babestutako lan-ildoaren barruan, Euskadin ezarpena zuten erlijio-gutxiengoei buruzko ikerlana egin zen 2008. eta 2009. urteen artean. Ikerlan horren emaitzen berri eman zuen argitalpenak (Ruiz Vieytez, 2010) FPyCren eta Eusko Jaurlaritzako Giza Eskubideen Zuzendaritzaren babesa jaso zuen. Ikerlan hori mugarri gertatu zen erlijio-gutxiengoak ezagutzeko (eta aitortzeko) prozesuan, agenda publikora eraman baitzuen erlijio-aniztasunaren erkidego (eta udal) mailako kudeaketaren auzia, bai eta auzi horrek herritarren aurrean izan behar zuen proiektioarena ere.

Datozen lerroetan, azken urteen joanean gai horrekin lotuta izan diren gertakera gogoangarrietako batzuk azaldu nahi ditugu, horrek, nolabait ere, erakunde publikoek denbora-tarten horretan martxan jarritako ekimen nagusietako batzuk testuinguruan jartzeko balioko digulakoan. Jarraian, Eusko Jaurlaritzak eta EAEko hiru hiriburu-erakundeek udalek sustatutako ekimen garrantzitsuenak aipatuko ditugu kronologikoki, erlijio-pluraltasunaren ezagutzarekin eta aitortzarekin estu-estu lotutako gaiak denboraren joanean nola landu diren ikusten lagunduko baitigute.

¹⁴ 1. eranskinean ematen da xehetasun teknikoak berri.

¹⁵ Pluralismo y Convivencia fundazioak argitaratutako bilduma, hemen eskuragarri: <https://www.pluralismoyconvivencia.es/publicaciones/coleccion/coleccion-pluralismo-y-convivencia/>

Eusko Jaurlaritza

Eusko Jaurlaritzak, bere sailen bidez (Osasuna, Kultura, Hezkuntza), denbora luzea darama erlijio-aniztasunarekin lotutako gaiez arduratzen (ospitaleetako osasun-arreta; erlijio-erakunde batzuen telebista-saioak; erlijio-askatasunarekin zerikusia duten arazoekudeaketa hezkuntza-zentroetan...), baina lan honetan 2008. eta 2009. urteak hartuko ditugu erreferentziatzat, Giza Eskubideen Zuzendaritzak garai horretan hartu baitzuen bere gain erlijio- eta kultu-askatasuna den oinarritzko eskubidea modu integralagoan artikulatu eta lantzeko zeregina. Harrezkero, Giza Eskubideen Zuzendaritzak Euskadiko erlijio-gutxiengoei buruzko ikerketa bultzatu du, eta ikerlan horiek hartu ditu oinarri, nolabait ere, gaiaren inguruko hainbat ekimen martxan jartzeko.

Euskadiko erlijio-gutxiengoen lehen mapa hura argitaratu zenez gero, gatazkak eta protestak piztu ziren auzoetan, zenbait erlijio minoritario beren kultu-lekuak bertan zabaltzen ahalegintzeaz batera. Horiek horrela, IX. legealdiaren joanean (2009-2012), Eusko Jaurlaritzak kultu-lekuei buruzko lege-aurreproiektua abiatu zuen, EAEko udalerriei lege-esparru orokor bat eman eta, besteak beste, udalerrri bakoitzak kultu-lekuak irekitzeko ezarriak zituen baldintzak bateratzeko asmoz (batetik bestera aldeak baitzeuden). Legealdia behar baino lehen amaitu eta hauteskundeak aurreratu behar izan zirenez, ez zen lege-aurreproiektua onartzerik izan. Nabarmenezkoa da, halaber, legealdi hartan beste ekimen bat ere jarri zutela martxan, oso garrantzitsua izan zena erlijio-aniztasunaren inguruko errealitate soziala ezagutzeko. Kultu-lekuei buruzko lege-aurreproiektua aurkezteko egindako lanen eremuan, Prospekzio Soziologikoen Kabineteak ikerlan demoskopiko bat egin zuen (2012ko maiatzean) Euskadiko erlijio-aniztasunari buruz¹⁶, eta ikerlan haren bidez, estreinako aldiz aztertu ahal izan genituen, sakon aztertu ere, euskal gizarteak gaiari buruz zituen iritzi eta ikuskerak.

Hurrengo legealdian (2013-2016), Eusko Jaurlaritzak jarraipena eman zien gaiarekin lotuta aurreratuak zituen ekimenetako batzuei. Bake- eta bizikidetzaplanean (2012-2016), adibidez, zenbait lan-proposamen egin ziren erlijio-aniztasunaren kudeaketari buruz. Ekimen horien artean, erlijio-aniztasunaren kudeaketa positiboari buruzko txosten baten argitalpena izan zen garrantzitsuenetako bat (2015eko abenduan); Euskadin ezarpena duten erlijio-sinesmenen behar eta eskaerak identifikatzea eta gaiaren inguruko kudeaketa publikorako lehentasunak ezartzea zen argitalpenaren asmoa. Txostena 2016ko martxoan aurkeztu eta eztabaidatu zen jendaurrean. 2016ko irailean hauteskunde autonomikoak egin ziren, eta txostenean jasotako ekimen asko atzeratu eta XII. legealdirako utzi behar izan zituzten: kultu-lekuei buruzko lege-aurreproiektua, esate baterako¹⁷.

¹⁶ Prospekzio Soziologikoen Kabinetea-Eusko Jaurlaritzako Lehendakaritza, 2012.

¹⁷ Bake eta Bizikidetz Idazkaritza Nagusia, 2016.

2017an hasi zen kudeaketa publikorako eta Eusko Jaurlaritzarako erronka gisa agertzen erlijio-aniztasunaren auzia, 2017-2020rako Bizikidetzeta Plana onartzearekin batera. Erronka, baina, bizikidetzarekin eta nazioarteko terrorismoaren arriskuarekin lotzen zen (erlijioarekin lotutako terrorismoarekin), eta bizikidetzeta-erronka sortu berrien arlokozat jotzen zen, «aniztasunaren kudeaketa positiboa» izeneko azpiatalaren barruan. Plan horretan jasotako ekimenen artean zeuden, besteak beste, islamiar elkarteekin kolaboratzeko batzorde bat sortzea (ADOS batzordea¹⁸) eta Euskadiko erlijio-aniztasunaren mapa soziologikoa egitea, gorago ere aipatu dugun bezala. Legealdi amaierako txostenean, erlijio-aniztasunak bere azpiatala zuen¹⁹, eta horrek argi adierazten du gaiak garrantzi handia zuela kudeaketa publikoaz arduratzen zirentzat.

Azkenik, amaitzen ari den legealdi (2020-2024), Eusko Jaurlaritzak orain arte aipatutako gai guztiak artikulatu ditu Udaberri 2024 ekintza-planaren bidez. Aldi horretan guztian, aniztasuna eta, bereziki, erlijio-aniztasuna areago ezagutzea izan da helburua; horretarako, gorago ere aipatu dugunez, Neurtu izeneko tresna jarri zen martxan 2023an, EAEn hizpide dugun gaiak iritzi publikoa zein den aztertzeko asmoz. Kultu-lekuei eta erlijio-aniztasunari buruzko legea onestea ere lortu da legealdi honetan (2023ko ekainean²⁰); besteak beste, «kultu-lekuak edo -zentroak ireki eta erabiltzeari dagokionez», pertsonei «erlijio-askatasunaren oinarritzko eskubidea bermatzea» da legearen xedea, EAE osorako esparru orokor bat onartuz. Gainera, erlijio-aniztasunaren kudeaketarekin lotutako gaiak dagokionez, Eusko Jaurlaritzako Giza Eskubide, Memoria eta Lankidetzeta arloaren web-orrian bertan ere, Euskadiko erlijio-aniztasunari buruzko informazio zehatza jasotzen eta zentralizatzen da²¹, gaiari guneez espezifikoki bat eskainita.

Udalak

Bestalde, tokian tokikoari lotuago dagoen esparruari dagokionez, azken urteetan hainbat udalek martxan jarritako ekimenak ere lagungarri gertatu dira erlijio minoritarioetako erlijio-erakundeek gure lurraldean duten presentzia «normaltzeko». Urte hauetako ekimen nagusien berri emango dugu datozen lehen urteetan, denek ere, aldeaz edo moldez, erlijio-pluraltasuna agerira ateratzen eta aitortzen lagundu baitute testuinguru honetan. Udallerri askotan jarri dituzte martxan erlijio-aniztasunaren kudeaketarako neurri eta mekanismoak, baina gu EAeko hiriburuetan egindako lanaren alderdi nabarmenetan zentratuko gara, hiru horie-

¹⁸ ADOS Aholku Batzordeari buruz gehiago jakiteko, jo hona:
<https://www.euskadi.eus/comision-ados/web01-s1lehbak/es/>

¹⁹ Giza Eskubide, Bizikidetzeta eta Lankidetzeta Idazkaritza Nagusia, 2020.

²⁰ EHAA, 2023.

²¹ Giza Eskubide, Memoria eta Lankidetzeta Zuzendaritzaren web-orria:
<https://www.euskadi.eus/eusko-jauraritz/bakegintza-bizikidetzeta/>

tan landu baitute gaia modurik zabalenean, ikuskera kualitatibo batetik landu ere, eta, beraz, haien ereduak ematen baitigu aukerarik onena eliza, erakunde eta erlijio-elkarte ez-katolikoek presentzia ezagutze eta aitortze aldera mamitu-tako ekimen horiek guztiak ikusarazi eta azaltzeko.

Hori dela eta, Bilboko Udalak erlijio-aniztasunari buruzko mahai bat jarri zuen martxan 2011n, eta hori da Bizkaiko hiriburuan bultzatu den ekimenik garrantzitsuenaren. Ekimenak bi etapa ditu, lehenengoa bertan behera utzi behar izan baitzuten 2017ra arte, kultu-lekuak irekitzeko buruzko araudia kudeatzeko moduak eragindako gatazka baten ondorioz²². Urte horretatik aurrera, behin bigarren etapa hasiz gero, Udalaren eta erlijio-erakundearen arteko topagune garrantzitsu bat sortzea eragin du ekimenak, eta horrek mesede egin dio erlijio-aniztasunaren kudeaketa publikoari. Udaleko eta Bilbon ezarpena duten erlijioetako ordezkariak parte hartzen dute topagunean, eta urtero elkartzen dira gaiari buruzko informazio garrantzitsua artikulatzeko eta trukatzeko. Mahaiak gai ugari jorratzen ditu, eta alkateak ere parte hartu du saio batzuetan, eta horrek bertan landutako gaiei eta topaguneari berari are garrantzi handiagoa emateko balio izan du²³. Aldian behin elkartzen den topagune horretaz gain, azken urteetan Bilboko eliz eta erlijio-elkarteek ere oso sarritan kolaboratu dute bai elkarrekin eta bai Udalarekin ere, eta jendaurrean udalerriko erlijio-aniztasuna proiektatu dute.

Donostiari dagokionez, Europako kultur hiriburu izan zen garaian, Bakearen Itsasargiak (hiriburutzaren ekintza-ildo nagusietako bat izan zenak) erlijio-aniztasunari buruzko mahai bat sortzeko lanak abiatu zituen 2016an, udalerriko aniztasun sozio-erlijiosoari buruzko ikerlan bat egin ondoren. Kultu-zentro multikonfesional efimero bat ere eratu zen urte hartan, herritarrei errealitate horren berri emateko asmoz. Garai hartan, erlijio-aniztasuna onartzeko eta ezagutarazteko proiektio publikoak inpaktu handia izan zuen, baina, hala eta guztiz ere, mahaia ez zen berriz elkartu, eta, beraz, haren lanek ez zuten jarraipenik izan 2017. urteaz geroztik.

Gasteizi dagokionez, bertako udalak denbora zeraman erlijio-erakunde minoritarioen arazo eta eskaerak lantzen, baina 2021ean abian jarritako zenbait ekimenen bidez ekin zioten bertako agintariak udalerriko erlijio-aniztasunaren kudeaketarekin lotutako ekintza-ildo bat martxan jartzeko. Bere lanen artean, Gasteizko erlijio-aniztasunari buruzko azterketa diagnostiko bat egiten du bertako Bizikidetzaren Behatokiak²⁴; 2022ko uztailan aurkeztu zuten ekimena, gaiari buruzko jardunaldi publiko batean. Berriki, Udalak erlijio-aniztasunaren

²² Sakontzeko, ikus Ruiz Vieyetez (2013).

²³ Bilboko Udalaren web-orrian aurkitu daiteke mahaiari buruzko informazioa; esate baterako, 2023ko martxoko bilerari buruzko albiste hau: https://www.bilbao.eus/cs/Satellite?c=BIO_Noticia_FA&cid=1279225211726&language=es&pageid=3012537910&pagename=Bilbaonet%2FBIO_Noticia_FA%2FBIO_Noticia

²⁴ Bizikidetzaren Behatokia, 2022.

kudeaketarako garrantzitsuak diren bi ekimen jarri ditu martxan: batetik, musulmanentzako ehorzketa-gune bat ireki du, eta, bestetik, erlijio-aniztasunari buruzko mahai bat sortu dute, Bilbon dutenaren antzekoa.

Erlijio-aniztasunaren udal-kudeaketari dagokionez, aipagarria da Bilbo eta Gasteizko udalak izan direla Tolerantziaren Aldeko Udalerrien ekimenera batu diren aurrenetako bi hiriak²⁵; Pluralismo y Convivencia fundazioaren bultzadaz jarri dute martxan ekimen hori, udalerriei erlijio-aniztasuna modu demokratiko, inklusibo eta pluralean kudeatzen laguntzeko. Ekimenaren asmoa, gorago aipatu ditugun guztiena bezala, gure gizartean lehendik errotuta zegoen errealitate bat bistaratzen laguntzea da, eta errealitate horrek onarpen instituzionala izatea ere bai, hori ezinbestekoa baita oztopoak gainditzeko eta erlijio- eta kultu-askatasuna gauzatzeko mekanismoak martxan jartzeko.

Erlijio minoritarioetako fede-bizipena. Elizak, elkarteak eta erlijio-erakundeak Euskadin

EAEko erlijio-aniztasunaren errealitateak aldaketa ugari izan ditu azken hamarkadetan, batez ere mende honen joanean. Gizartea aldatu ahala, gorago ere esan dugunez, horrek esparru normatiboa aldatzea ere ekarri du. Euskal erakunde publiko nagusiek aldaketa horietako batzuen aurrean nola jokatu duten azaldu dugu aurreko lerroetan, batez ere gure lurraldean ezarpena duten erlijioen behar eta eskaerak (minoritarioenak, batik bat) aintzat hartuta. Erlijio minoritarioetako sinestun, eliza eta elkarte kopuruak oso nabarmen egin du gora azken hamarkadetan, erlijio-aniztasunaren mapari buruzko datu eta informazio kuantitatiboen berri ematen dugun atalari erreparatuz eta, batez ere, azterlan hori aurreko zenbaitekin alderatuz (Ruiz Vieytez, 2010; Urrutia, 2016; Moreno eta Urrutia, 2023) ederki asko ikus daitekeen bezala. Zalantzarik gabe, gurean ezarpena duten erlijio-tradizioen presentzia gero eta errealitate errotuagoa da, eta horrek erronka berriak ekarri dizkio bizikidetzari eta kudeaketa publikoari. Kopuruak kopurua, dena den, erlijio minoritarioetako kide eta ordezkarien artean sortutako alderdi kualitatiboagoak aintzat hartzea ere guztiz ezinbestekoa da.

Informazio kualitatibo hori honako motibo hauengatik da garrantzitsua: erlijio-gutxiengoei buruz ari garela (edo/eta erlijio horietako elizei eta elkarteei buruz),

²⁵ Tolerantziaren aldeko udalerriei buruzko informazio gehiago nahi izanez gero, jo hona: <https://www.pluralismoyconvivencia.es/nuestro-trabajo/mejora-de-la-gestion-publica-de-la-diversidad-religiosa/municipios-por-la-tolerancia/>

eta betiere euskal herritarren erlijio-autoidentifikazioari buruzko lehen atalean azaldutako datuak erreferentzia moduan hartuta, argi ikus dezakegu, Euskal Soziometroko datuen arabera, EAeko herritarren % 5 inguruk identifikatzen duela bere burua erlijio minoritarioren batekin (Prospekzio Soziologikoen Kabinetea, 2022). Oso biztanle multzo txikia dela eman dezake, eta neurri batean hala da, baina, alde batetik, horrek ez du esan nahi erlijio-askatasuna den oinarritzko eskubidea erabat gauzatzea eragozten duten oztopoak gainditzeko neurriak hartu behar ez direnik, eta, bestetik, erlijio horiek gurean duten presentzia eta ezarpena dira, hain zuzen, gaur egungo gizarteek berezkoa duten pluraltasunaren ispilu eta gurea bezalako demokrazia liberalen oinarri. Bestalde, gure esparru normatiboak oinarritzko eskubidetzat dauzka bai fede-bizipena eta bai erlijio- eta kultu-askatasuna, eta ezin izan daiteke bestela, eskubide horrek babes berezia baitu bai estatu mailan (Espainiako Konstituzioko 16. artikulua) eta bai nazioarte mailan, giza eskubide den aldetik (Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsaleko 18. artikulua eta Giza Eskubideen Europako Hitzarmeneko 9. artikulua), eta halakotzat hartu behar dute bai botere publikoek eta bai gizarte oso-osoak ere. Eskubide hori erabat garatu eta gauzatzeak ondorioak ditu bai maila indibidualean (jarraitzaileentzat) eta bai maila kolektiboan (elizentzat eta erlijio-elkarteentzat), dagoeneko aipatu ditugun zenbait alderdik eta hemendik aurrera aipatuko ditugun beste batzuek ere ederki erakusten duten bezala.

Atal honetan erlijio-erakunde minoritarioen ikuspegian zentratuko gara; horretarako, haien premiei, eskariei eta erlijio-askatasunaren oinarritzko eskubidea gauzatzeko baldintzekin lotutako alderdiei buruz zenbait unetan bildutako informazioa erabiliko dugu. Elizen eta erlijio-elkarteen errealitatea aldatu egiten da batetik bestera, jarraitzaileen ezaugarriak, komunitatean erroturik daramaten denbora, erlijio-tradizioa bera eta beste zenbait ezaugarri aintzat hartuta. Nolanahi ere, errealitate horien pluraltasuna gorabehera, gure lurraldean ezarpena duten erlijioek zenbait elementu komun ere badituzte, batez ere beren bizipen pertsonal eta komunitarioei dagokienez. Aurreko lan batean (Urrutia, 2016: 107-111), gai horiek bost arlo edo eremutan egituratu genituen (kultua eta errituak, antolaketa eta ekonomia, esku-hartze soziala, zerbitzuak, eguneroko bizitza), horrek erlijio-askatasuna eta aniztasunaren kudeaketa aztertzei aukera eman ziezagun. Oinarri horretatik eta lan haren emaitzetatik abiatuta behatu eta aztertu genuen Euskadiko erlijio minoritarioen egoera haien behar eta eskaerei dagokienez eta erlijio aniztasunaz gurean nagusi den pertzepzioari dagokienez.

Gure oraingo analisi-esparrua ordukoaren antzekoa bada ere, lan honetan gorago aipatutako bost eremuak moldatu egin ditugu, eta gaur egun garrantzizkotzat daukagun alderdi bat gehitu dugu (harreman instituzionalak), aurreko lanean ere bere lekua zuen arren, artean ez baitzen nabarmentzen gaur egun adinako indarrarekin. Garrantzi handiko alderdia da, zeren eta, aurreko atalean dugun ikusi bezala, 2016. urteaz geroztik mekanismo ugari aktibatu baitira arlo horretan, Euskadiko errealitate sozio-erlijiosoaren ezagutza areagotu eta errealitate horren aitortza-neurriak martxan jartzeko bidea ireki dutenak.

Esan bezala, Euskadin ezarpena duten erljio-gutxiengoaren egoerari buruzko ikuspegi bat jasotzen du atal honek, erljio horiek gurean duten ordezkariena, eta haien eguneroko bizitzaren errealitatearekin eta beren fedearen agerpen publikoarekin lotutako gaiak lantzen ditugu. Horretarako, Euskadin ezarritako erljio-elkarteetako pertsona adierazgarriei egindako zenbait elkarrizketetatik ateratako informazioa aztertu dugu, batez ere erroak ondo boteak izatearen aitortza lortu dutenei egindako elkarrizketetako, hain zuzen ere horrexegatik gure azterlanerako kualitatiboki garrantzizkoa izan daitekeelakoan (ikus 1. eranskina).

Hurrengo orrietan, gaur egun elkarte horietan eta haien jarraitzaileen artean bizimodua nolakoa den xehatuko dugu. Gai-sekuentzia bati jarraituko diogu, gorago aipatutako bost eremuetan oinarrituta (harreman instituzionalak ere barnean direla); horiek horrela, informazioa honela antolatu dugu: (i) antolaketa eta osaera azaltzen duten alderdiak; (ii) kultura ospakizunak eta errituak; (iii) espazio publikoen erabilerarekin eta harreman instituzionalekin lotutako alderdiak; eta (iv) fede-bizipenekin eta pertzepzio sozialarekin lotutako gaiak. Eredu horietako bakoitzean, erljio- eta kultu-askatasunerako eskubidea egiaz gauzatzeko aukerari dagozkion alderdi positiboak jasotzen dira, bai eta bidean agertutako zailtasun, oztopo eta gatazkak ere.

Elizen eta erljio-elkarteen antolaketa eta osaera

Euskadin ezarpena dute elizak eta erljio-elkarteak, izatez, askotarikoak dira. Sortu zituztenetik igarotako denbora, antolaketa tipologia (sarri, erljio-tradizio jakin bati lotutakoa), jarraitzaileen osaera, eskura dituzten baliabideak, erljio-tradizio bereko beste eliza edo elkarte batzuekin duten harremana eta beren lurralde-artikulazioaren inguruko beste alderdi orokor batzuk aintzat hartuta, gurean ditugun elizen eta erljio-elkarteen antolaketa oso da desberdina, eta bakoitzaren barruan ere gorabehera handiak daude.

Euskadiko elkarte askok oso antolaketa soila dute, beren kultu-zentzoei dagozkien, esate baterako. Batzuk, izatez, izugarri txikiak dira, eta jarraitzaile gutxi dituzte. Hori, hein handi batean, erljio batzuen izaera komunitarioarengatik gertatzen da, edo dena delako erljioak denbora gutxi daramalako gurean.

Erljio-elkarteen ezaugarrietako bat pluraltasuna da, batez ere jarraitzaileen jatorri nazional edo lokalari dagokionez (Euskadiz kanpokoak). Kasu batzuetan, elkarte osatzen dutenek antzeko jatorria dute, batez ere nazionala, eliza edo elkarte batzuen nortasun-zeinuetako bat, besteak beste, immigrantez osatuta egotea baita. Hizkuntza bera hitz egiteak edo kultura-tradizio berekoak izateak fede-bizipena errazten die sinestunei, bai eta, oro har, Euskadin errotzea ere. Beraz, barne-heterogeneotasuna erljio-erakundearen ezaugarri komuna da, elkarte bakoitzaren jarraitzaile eta ordezkariak berek nabarmentzen duten bezala.

«Gure hiriko elkarte gehienek osaera desberdina dute sorlekuari dago-kionez. Kideen jatorria askotarikoa da.» (islamiarra)²⁶

«Musulman euskaldun eta immigranteak elkartzea izan zen hasierako proiektua. Gaur egun, elkarteak Maroko, Tunisia eta Aljeria aldeko jendeak osatzen du gehienbat; Egiptoko jendea ere badago, Magrebko herrialde guztietakoak, baita Libiakoak ere, eta afrikarrak. Pakistan-darrak ere badaude, eta txetxeniarrak, eta bosniarrak. Latinoamerikarrak daude, eta gero eta euskaldun gehiago ere bai, jende asko dago islamiar bihurtzen ari dena, euskaldunak, eta ez ditzagun haurrak ahaztua, euskaldunak baitira, immigranteen edo immigranteak ez direnen seme-alabak, Euskadin jaioak, euskaldunak dira, eta hemen gauden guztiok ere euskaldunak gara, hemen dagoen denetariko jendea...» (islamiarra)

«Kolare ugariko kongregazioa da, multietnikoa. Denetarik dago gurean: kolonbiarrak, brasildarrak, ekuadortarrak, boliviarrak, espainiarrak ere bai, argentinarrak. Erdiz erdi gara atzeritarrak eta bertakoak. Espainiarren artean ere jatorri askoko jendea dago.» (ebanjelikoa)

«Elizako kide direnen artean, gehienak Euskadikoak bertakoak dira, baina, Espainiako errealitate sozialaren ondorioz, immigrante latinoamerikar asko ere badaude tartean. Gaur gaurkoz, Euskadiko elizetan, bertakoak % 60-65 inguru izango dira, leku batzuetan baita % 70 ere, eta gainerako % 30-35ak, berriz, Latinoamerikatik etorriak.» (ebanjelikoa)

«Euskal gizartean ikusten duguna (guk behintzat halaxe bizi dugu) zera da: elkarte ebanjelikoa Latinoamerikatik etorria dela, elkarte horretako kide gehienak Hego Amerikako herrialdeetatik etorriak direla. Hala ere, protestantismoa askotarikoa da, eta hori, bistan denez, ez da antzematen.» (ebanjelikoa)

Alderdi hori aberasgarritzat daukate denek elkarteen antolaketari eta funtzionamenduari dagokienez. Bestalde, dena den, erronka gisa ere ikusten dute funtzionamenduaren eta fede-bizipenaren aldetik. Eliza eta erlijio-elkarteetako jarraitzaileen osaerari dagozkion alderdiekin lotuta, halaber, horrek nahikoa zeresan ematen du euskal gizarteak elizei eta erlijio-elkarte horiei buruz duen

²⁶Aurrerantzean, pasarte batzuen idazketa zertxobait moldatuta emango dugu, horrek testua errazago irakurtzen eta ulertzen lagundu dezakeelakoan. Elkarrizketatuen adierazpenak hitzez hitz ematen ahalegindu gara. Hala ere, zenbait kasutan (dela ahozko hizkuntza idatzizkora transkribatzeagatik, dela elkarrizketatuek gaztelaniaz mintzatzeko zuten zailtasunagatik), testua ulertzea zailtzen zuten zatiak orraztu egin ditugu. Zenbait kasutan, halaber, aldatu egin dira pertsona batzuen izen-deiturak, haien anonimotasuna bermatzeko.

pertzepzioaren gainean (pertsone horiei buruzko ezaugarri ez oso zehatzak emanez, eta betiere estereotipoak tartean direla: musulman marokarra; ebanjeliko latinoamerikarra).

Gainera, elizen eta erlijio-elkarteen ezaugarriei buruzko planteamendutik eta hausnarketatik sortzen den beste gai bat elkarte horiek beren inguruarekin duten harremana da. Zenbait kasutan, beren kultu-zentroak edo bilguneak dauden auzoaren izaerak eragin ditzake harreman mota horiek, edo elkartearen beraren izaerak, bizilagunekin era horretako harreman estu eta gertukoak bilatzen dituelako, hain zuzen ere. Jarraian, elizek eta erlijio-elkarteek eta haien jarraitzaileek txertatuak dauden testuinguru sozialetan izan ohi dituzten zailtasunen ezaugarriei buruzko bi adibide argigarri emango ditugu.

«Gero hortxe daude bizilagunekin irekitasunez jokatzeko duten elkar-
teak, eta baita isilago edo itxiago ibiltzen diren beste horiek ere, in-
guruko bizilagunekin harremanik ez dutenak edo halako harremanak
bilatzen ez dituztenak.» (islamiarra)

«Hortaz, harremanak daude bizilagunekin, horko mertzeriakoarekin,
hango beste mertzeriakoarekin... Javierrekin²⁷ hasieratik, zeren eta
produktu ekologikoen denda bat baitauka, eta burua zaintzea maite
dugun bezala, gorputzaren osasuna zaintzea ere gustatzen zaigu. Izan
ere, nik uste, hemen egon eta Tere ezagutzea... eta gero hor pareko
bizilagunak ere aipatu behar dira, horko bizilaguna, esate baterako,
txakurrarekin paseora ateratzean bisitan etortzen zitzaiguna pastel-
txo eta guzti, jatera ere gonbidatu ninduen behin... Alegia, oso ha-
rreman ona dagoela, eta bada ohiturak arraroak direla esaten duenik
ere, baina auzoan berdin-berdin bizi daitezke.» (budista)

Azkenik, bestelako hausnarketak edo gogoetak ere pizten dira elizetako eta er-
lijio-elkarteetako barne-dinamikei buruz: barne-aniztasunaren kudeaketa eta
harrera, lidergoekin lotutako alderdiak, halako taldeetan praktikan jartzen diren
lidergoen inguruan eta haietatik abiatuta komunitatea ehuntzen den moduaren
inguruko kontuak, belaunaldiarteko desberdintasunen ondorioz sortzen diren
zailtasunak, elkarten jarraipenerako kezkarri gertatzen direnak...

«Zailtasunak ditugu barne-aniztasuna hartzen dugun moduarekin,
jarraitzaile guztiei Elizako kide direla sentiarazteko moduarekin, oso
desberdinak baikara. Horrekin batera, elizetako lidergoarekin eta be-
launaldiarteko berrikuntzarekin lotutako kontuak ere hortxe daude.»
(ebanjelikoa)

²⁷ Hitez hitz emanak dauden aipamenetako izenak asmatuak dira.

Kultua, ospakizunak eta errituak

Kultuak eta errituak estu-estu lotuta daude kultu-zentro edo -lekuen eskuragarritasunarekin, elizek eta erlijio-kongregazioek halakoetan eramaten baitute aurrera beren elkarte-bizitza. Behin eta berriz egiazta daitekeen bezala, ordea, espazio horiek ez dira beti kultu-xedez erabiltzen. Kultu-zentroetan edo kultu-xedez erabiltzen diren lekuetan (elizak, otoiztegiak eta antzekoak), ospakizun, erritu eta otoitzaldi komunitarioez gain, bestelako jarduerak ere egiten dituzte, hala nola jarduera sozialak edo hezkuntza-ekintzak. Halakoen erabilgarritasuna ez da ospakizun-jarduerekin lotutako espazioek izan ohi dutenera mugatzen, era horretako lekuek funtzio asko betetzen baitituzte. Funtzio horien artean daude, besteak beste, kultura- edo gizarte-jardueren antolaketa, edo kide iritsi berrien harrera. Kultu-zentroek zuzeneko erantzuna ematen diete erlijio-askatasuna bere alderdi komunitarioan praktikan jartzearekin estuen lotutako elementuei. Elkarte gehienak lurraldean erroturik dauden neurrian, kulturako, eguneroko ospakizunetarako eta elkartearen bilkuretarako egokitzen eta moldatzen dituzten tokiak izaten dituzte. Hala ere, hori ez da beti hala izan, eta, zenbait kasutan, leku horietako batzuk txikiak izaten dira zenbait ospakizun bertan egiteko. Lokalen baldintzak, oro har, egokiak izaten dira, eta behar bezala egokituta egoten dira. Datozen pasarte hauetan, ederki ikus daitezke aipatu diren alderdietako batzuk.

«Gaur egun, lokalak ondo egokituta daude, 80etako prekarietatea atzean utzi dugu. Gaur egun, lokal gehienak ofizialak dira, arau guztiak betetzen dituzte, salbu eta, agian, denbora gutxien daramaten taldeenak, lokal gehienek baimenak dituzte, larrialdietarako irteerak, legeak betetzen dituzte.» (...) «Gure kasuan, zehazki, elkartzen garen lekuak izugarri zailtzen digu lokala gizarte-jardueretarako erabiltzea, zeren eta etxabe batzuetan baitago, pasagunetik oso urrun, eta, beraz, elkarteak bere jarduerak egiten ditu, baina oraintxe bertan besterik ez.» (ebanjeliko)

«Lokal hau —eta aurrekoak— prestatzeko, erreformak eta konponketa-lanak egin behar izan genituen. Lokal hau kultu-leku gisa onartuta dago. Gu ez gaude bizilagunen artean, industriagune batean gaude, eta martxan jarraitzeko behar diren baimen guztiak ditugu. Kultu- edo ospakizun-aretoa prestatu genuen. Jendea bertara etortzeko, bertan egoteko eta aretoa erabiltzeko egokia da, lekua jendeak publikoki erabiltzeko modukotzat jo baitute. Beraz, arau guztiakin bat dator eta baimen guztiak ditu.» (ebanjeliko)

Bada kontu bat, kultu-zentroen arloko legedia betetzeko dauden zailtasunekin lotuta, erlijio minoritarioetako ordezkariak aipatzen dutena Gaiari buruzko arau

zehatzik ez egoteak²⁸ zailtasunak eragiten ditu zenbait lekutan, baldintza administratiboak desberdinak eta gorabeheratsuak baitira leku batetik bestera. Zailtasun horietako batzuk baldintza administratiboekin lotuta daude zuzenean, edo baldintza horiek betetzeko zer eta nola egin argiegi ez egotearekin. Kultuzentro horiek ezartzeko dauden oztopoak soluzio praktikoak bilatzeko bideak baino gehiago direlako sentrazioak ere gauzak zailtzen ditu. Horrenbestez, erlijio-entitateen beharretara egokitzen den eta baldintza administratibo edo urbanistikoak betetzen dituen kultuzentro bat edukitzea, sarritan, oztopo-lasterketa bat gainditzearren eta sekulako esfortzu administratiboa egitearen parekoa da. Horren ondorioz, adibide bat jartzearren, erlijio batzuek, beren aginduak betetze aldera, bestelako baimenak eskatu behar izaten dituzte zenbait kasutan. Hori jarraitzaile gutxi dituzten elkarteek bakarrik egin dezakete.

«Zentro hau irekitzeko, nahiago izan dugu liburu-denda bat jartzeko eskaintzen dizkiguten errogatibak onartu, eta, testuinguru horretan, gure meditazio-jarduerek denbora gutxiago eskatzen digutenez dena zabalik edukitzeak eskatzen diguna baino, Elkar, Fnac, Casa del Libro eta halako liburu-dendek dituzten foroak bezalakoa litzateke, bertan saltzen dituzten liburuak aurkezteko erabiltzen dituzten foroak bezalakoa. Guk egunean behin, ordu eta erdiz, hemen salgai dauzkagun liburuak aurkezten eta liburu horietako meditazioak maila praktikoan esplikatzen ditugu. Alde horretatik, baimenak oso arin iritsi dira, eta dena errazagoa da.» (budista)

Beste kasu batzuetan, elkarte handiagoa bada eta jendea bertan egoteak bizilagunei enbarazu egin badiezaieke, edo ospakizunak berak eragozpen akustikoak eragiten baditu, trabak minimizatzen dituzten lekuak bilatzea erabakitzen da. Kezka eta ardura horiek guztiak elkarteetan bertan sortzen dira, honako adibide hauek ederki erakusten dutenez.

«Ongi iruditzen zaizkit (arauak eta intsonorizazioa), zeren eta helburua bizilagunen bati eragin dakiokkeen enbarazua galaraztea baita, baina, nire ustez, beste alderdi batzuk dira funtsezkoak, gure kultuak larunbatetan goizeko 10etatik aurrera hastea adibidez, ostiraletan arratsaldeko 9etan amaitzen baitira, eta, beraz, ordutegi horrek ez baitio jendearen atsedinari kalte egiten.» (...) «Denborak aurrera egin ahala, elizetan aire girotuko ekipoak eta berogailuak jartzen dira, eta urteen joanean modernizatuz joaten dira.» (ebanjelikoa)

²⁸ Kultuzentroi eta erlijio-aniztasunari buruzko legearen onespina berriegia da oraindik haren efektuak neurtzeko.

«Begien bistan dauzkagun zailtasun batzuen kontzientziarik ez dugu, baina, inori enbarazurik egin nahi ez diogunez, gure espazioak intsonorizatu egin behar izaten ditugu, edo, zenbaitetan, gure zentroak herri eta hirien periferian jarri behar izaten ditugu, haien inpaktua txikiagotzeko.» (ebanjelikoa)

Oin-oharrean kultu-zentroen egoerari buruz adierazi dugun bezala, Euskadin oraindik ere ezer askorik ez dakigu Eusko Legebiltzarrean berriki (2023ko ekainaren 29an) onetsitako kultu-zentroeiei eta erlijio-aniztasunari buruzko legeak EAeko udalerrietako kultu-zentroeiei eragingo dien moduz, baina espero izatekoa da orain arteko oztopoak gainditzen lagunduko diela, gaur egun eliza eta erlijio-elkarte gehienek izugarritzko zailtasunak baitituzte. Orain arte, elkarte horietako askok denetariko arazoak konpontzeaz arduratu behar zuten bereziki, zarata potentziala murrizteaz (intsonorizazioan inbertituz) edo ezarrita zeuden udalerrietako periferietan zentro baten bila aritzeaz esate baterako, eta horrek kalte egiten zion jarraitzaileen irisgarritasunari edo beren funtzioak betetzeko egokiak ziren lekuak aurkitzeko moduari.

Leku publikoak, zerbitzuak eta harreman instituzionalak

Agintari eskudunei baimena eskatu eta leku publikoak erabiltzea: beharbada hori izango da erlijio-erakundeei buruz proiektio publiko handiena duen irudia. Elkarrekin daukatena baino espazio handiagoa nahi edo behar dutenean gertatzen da hori, jai garrantzitsuren bat ospatu nahi izaten dutenean, halakoetan jarraitzaile kopuru handia elkartu behar izaten baitute. Gizarteak bere osotasunean ospakizun horiei buruz duen pertzepzioa elementu askoren arabera izan ohi da: jende-pilaketek dakartzaten eragozpenaren, zarataren, «ohikoagoak diren ohiturez» bestelako adierazpen edo kultura-elementuek eragindako harriduraren eta antzeko elementuen arabera, alegia. Halako zirkuntantziek denetariko jarrerak eta iritziak eragiten dituzte erlijio minoritarioetako arduradunen aldetik, batez ere beren jarduerak espazio edo zerbitzu publikoak erabili beharra dakarten bestelako jarduerekin erkatzen eta alderatzen direnean. Hona hemen adibide batzuk:

«Ez zait iruditzen arauak diskriminatzen nautenik, dagoen araudia zuzena iruditzen zait. Baina bada kontu bat eta da zerbait egitea galarazten duela. Edozein talde politiko etor daiteke GKE bat balitz bezala meeting bat egitera. Aldiz, ni kultura-jarduera bat egitera nator, Eliza Ebanjeliko Bataiatzailearen babespean egitera etorri ere, eta... etxabeei dagokienez, araudia izugarria da, zeren eta, berez, ikuskizunetarako lokalen araudia aplikatzen baita, eta ordutegiak ez dira inola ere haienak bezalakoak.» (ebanjelikoa)

«Batzuetan ez dugu izaten leku publikoak erabiltzeko modurik, eta, esan dezagun, beste edozein elkartek adinako eskubidea dugu, baina erlijio-elkarte izatea estima bat da guretzat.» (ebanjelikoa)

«Uste dugu espazio publikoa edo aire publikoa (ramadanaren amaiera) erabiltzeko beharra dugunean dena dela traba kudeaketari dago-kionez: segurtasuna, logistika, baimenak eta abar. Batzuetan geure buruari galdetzen diogu nola litekeen guretzat zailagoa izatea, beste batzuen aldean (musika-jaialdiak), nola litekeen Udalak inplikazio-maila handiagoa izatea beste horiekin, eta horrek zalantzak sortzen ditu berdintasunez jokatzeko ote duten.» (islamiarra)

«Lekuren bat erreserbatu nahi izaten dugunean solasaldi, hitzaldi edo erlijiosoa ez den zerbait egiteko, zailtasunak erraztasunak baino gehiago izaten dira. Ados ere ez gaude espazio publiko bat otoitz egiteko leku gisa ezin erabiltzearekin.» (islamiarra)

Kontu horretan sakontze aldera, esan dezagun leku-eskaerak, bai utzitako lekuenak eta bai alokairuan hartutakoenak, oso argi ematen duela erlijio-erakunde batzuek duten diskriminazio-sentipenaren berri, eta areago beren egoera beste erakunde edo elkarte batzuenarekin alderatzen badute (edo beren jarduerak era guztietako jaialdi eta jarduerekin alderatzen badituzte).

Irakaskuntza ere kezka handia eragiten duen arloa da erlijio-erakundeen ordezkariarentzat. Bi dira kezka-iturri nagusiak: batetik, ikastetxeetan irakasten den erlijio-ikasgaiak; eta, bestetik, zenbait hezkuntza-eduki. Estatuarekin lankidetzahitzarmenak dituzten erlijioen kasuan, hezkuntza-curriculumaren barruan beren erlijioari buruzko ikasgaiak (islamari eta protestantismoari buruzkoak) ikasteko eta lantzeko indarrean dagoen araudiak ematen dien aukerari dagokio lehen kezka-iturria. Ikasgai horiek emateko gaitasun eta tituluak dituzten irakasleak aurkitzeko zailtasunekin lotutako arazoak detektatzen dira, baina orobat esaten da ez dela behar adinako ahaleginik egiten arauak ezarritakoa betetzeko beharrezkoak diren eskakizunak dituzten langileak eskuratzeko eta langile horiei babesa emateko. Bestalde, adin txikikoen hezkuntzarekin lotutako gai edo arazoekin zerikusia duten kontuak ere aipatzen dira sotilki. Zehatz esatera, sexu-heziketa lantzen den modua. Hona hemen bi adibideak argitzen dituzten erreferentziak:

«Zailtasunak ditugu, legeak aitortzen duenarekin bat etorriz, erlijio-ikasgai emateko irakasleak lortzeko. Ezarritako eskakizunak (tituluak eta hizkuntza-gaitasuna) betetzen dituzten irakasleak aurkitzea oso kontu zaila da.» (islamiarra)

«Haurren hezkuntzak kezkatzen gaitu, haien hezkuntzarako eskubi-deak, eta batez ere sexu-heziketarekin lotutako kontuek kezkatzen gaituzte. Oraingoan, besterik gabe, ikasgeletan sexu-heziketarekin lotuta ematen dizkieten ikastaroetako eduki eta gaitasunek sortu dizkigute kezka eta zalantza.» (ebanjelikoa)

Egoera horietatik ondorioztatzen denez, hezkuntzaren gaiak, itxuraz behintzat, elkarrizketa-ildo egonkorragoa eskatzen du arlo instituzionalaren eta gure lurraldean ezarpena duten erlijioetako ordezkarien artean (erlijio horiek Estatuarekin lankidetzaz hitzarmenak sinatuak dituztela aintzat hartuta, gainera). Ez da hala gertatzen erkidego mailako beste eskumen-esparru batzuei dagokienez; izan ere, elkarte ebanjelicoko ordezkariak adierazten dutenez, pozgarria da beren elkarteak (FEREDE) eta Gobernuak espetxeetan laguntza emate aldera hitzarmena sustatu izana. Elkarrekin hizketan jardun ondoren (behin espetzeak kudeatzeko eskumena eskualdatuz gero), Eliza Ebanjelicoko ordezkariak eta Eusko Jaurlaritzak akordio espezifiko bat egin dute lehenengoak, beren artzainen (edo ordezkarien) bitartez, espetxeetan laguntza-zerbitzuak eskaini dituzten²⁹. Oro har, arlo batzuetan, hala nola osasunarenean, hezkuntzarenean eta espetxeenean, azken hamarkadetan Eusko Jaurlaritzaren eta zenbait erlijio-erakunderen arteko harremanek aurrera egin dutela argi ikusten da. Erlijio-erakundeetako ordezkariak askotariko motiboak aipatzen dituzte, baina denak daude lotuta elkarrizketa-ildoak martxan jartzeko ekimenekin eta Euskadin eta bertako udalerrietan ezarpena duten elizen eta erlijio-erakundeen ezagutzarekin (ezagutza pertsonalarekin) eta aitortzarekin.

«Arrakasta duten kudeaketek gure arteko harreman pertsonalengatik funtzionatzen dute ondo, guk geuk jarri ditugulako martxan. Erakundeak ate irekien jardunaldietara etortzeak ere laguntzen du, aitortza-seinale den aldetik.» (islamiarra)

«Mahaia (Bilbokoa) sortu izanak eta martxan egoteak erraztu egiten ditu erakundeekiko lanak.» (ebanjelikoa)

Eguneroko bizitza eta gizarte-pertzepzioa

Erlijio minoritarioren bateko kide diren pertsonak «sinestun praktikante» deritzen fededunen multzoan sartzen dira. Hau da, beren elizetan eta erlijio-elkarteetan antolatzen dituzten erlijio- eta kultura-jardueretan aktiboki parte hartzen duten

²⁹ Akordioari buruz gehiago jakiteko, jo hona: <https://www.euskadi.eus/gobierno-vasco/-/noticia/2023/un-convenio-justicia-federacion-entidades-evangelicas-garantizara-derecho-efectivo-asistencia-religiosa-personas-presas-consejo-gobierno-23-5-2023/>

fededunak dira, eta hori, kasu gehienetan, beren eguneroko bizitzara ere hedatzen da. Horrek, aldez edo moldez, talka egiten du euskal gizartearen sekularizazio-prozesuarekin eta erlijiozaletasunaren (erlijio katolikoaren) beherakada progresiboarekin. Sinestunen arabera, fedeak beren bizitza osoa hartzen du, eta, beraz, sinesmenen eta praktiken arteko muga oso lausoa da. Honako elkarrizketa-pasarte hauek ederki erakusten dute, besteak beste, sinestunek nola bizi duten beren fedea eta horrek zer-nolako lotura duen eguneroko bizitzarekin.

«Beste batzuek diote sinestunak direla, baina ez praktikanteak. Hemen zaila da, praktikantea ez bazara, ez duzu lekurik (...). Gauzak asko aldatu dira diktaduraren urteetatik gaur egun arte, ezta? Izan ere, lehen zailtasunak genituen lanean, zailtasunak genituen, eta oraindik ere baditugu, baina gutxiago.» (Jhovaren lekukoa)

«Erlijioa, horretaz gain, fedearen indar espiritual eta morala izateaz gain, bizitzako arlo askotan konponbideak ematen dizkizun zerbait ere bada, lanean esaterako, lan egin behar duzunean, jendearekin harremanetan sartu behar duzunean, zer nola egin esaten dizu, bizitzako helburu nagusiak zein diren, horrek bizitza den bidea argitzen dizu gutxi-asko, zeren eta erlijioa ez baita errituala bakarrik, gauza guztietan, ia guztietan, dago gurekin batera». (islamiarra)

«Pertsona bat prestatzen duzu, horixe da egiten ari zarena, ezagutzak eman, irizpideak zabaldu, beste era bateko jokabideak egon daitezkeela argitu, eta baita bestelako pentsamoldea dutenekin harremanak izatea zer den ere.» (ebanjelikoa)

Beren fedearekin eta eguneroko bizitzarekin lotutako alderdietako bat, aurrez esandakoa oinarri duena, senidetasuna da, bai beren elkarteko beste kide batzuei dagokienez, bai elkartekoak ez diren baina egoera zaurgarrian eta/edo arreta premian eta/edo laguntza premian daudenei dagokienez. Gizarte-laguntzaren esparruan egiten duten lanak (elikagaiak banatzen, kooperazioan, etab.) proiektio publiko eta sozial adierazgarria du, baina sarritan ez dakigu horren berri, edo ez dugu pertsona horien lana aitortzen.

«Elizak bere GKEa du, baina bestelako jarduera komunitarioak ere egiten ditugu; esate baterako, elikagaiak banatzen ditugu Munduko Elikagaien Bankuari egiten dizkiogun dohaintzen bitartez; guk, hemen, noizean behin elikagaiak banatzen dizkiegu familia behartsuei. (...) GKEak diru-bilketa bat egiten du urtean behin. Orduan biltzen dugu dirua gure GKEaren aldea; esan bezala, gizarte-laguntza helburu duen erakunde bat da, eta Euskadiko GGKEen Koordinakundean dago, izena emana du Euskadiko GGKEen Koordinakundean, Euskadin lanean diharduten GKE guztiekin batera egiten du lan.» (ebanjelikoa)

Erljioaren alderdi publiko hori, erlijio bakoitzak berezko dituen bokazio kolektibo eta printzipio solidarioak zabaltzeko balio duen alderdi hori, oso ohikoa da EAEn, eta gizarteak gutxi-asko badaki zerbait horren berri (tradizio katolikoari dagokionez gehienbat, hura izan baita nagusi gurean). GKEetako askok, sektore sozialarekin edo nazioarteko solidaritate-sarearekin loturak dituztenek, sustrai erlijioso (katoliko) nabarmena dute, eta herritarrek ere halaxe ezagutzen dituzte. Erlijio minoritarioekin lotutako erakundeei dagokienez, ordea, pertzepzioa bestelakoa da.

Bestalde, euskal gizartea gizarte katoliko bat da bere kultura-tradizioei dagokienez, eta proiektio horrek zailtasunak dakarzkie lurraldean ezarpena duten gainerako erlijio-tradizioei. Errealitate horren ondorioz, euskal gizarteari beren sinesmenak eta presentzia bera ez zaizkiola axola edo herritarrek beren erlijioari argi eta garbi arbuio egiten diotela sentitzen dute erlijio minoritarioek (eta haien jarraitzaileek).

«Era askotako erreakzioak egoten dira beti. Badira entzuten dizutenak, entzuten ez dizutenak, denetik. Badira musulmana izateagatik baztertzen zaituztenak. Badira elkarte bat zer den ulertzen ez dutenak. Denek epaitzen dituzte meskitak, besterik gabe, laikoak direnez erlijioaren kontra daudelako, ez dute nahi ez elizarik, ez meskitarik, ez ezer. Zaila da halakoak konbentzitzea ez diezula kalterik egingo eta errespetua zor dizutela zuk besteei bezala.» (islamiarra)

«Elkarte eta elizetako kideek enbarazurik ez egitea da bilatzen dutena. Beren jarduerak eta kultuek bizilagunei enbarazurik ez egitea. Zerbaitetan, horren ondorioz, urrutira joan behar izaten dugu kultu-lekuen bila.» (ebanjeliko)

«Musulman-elkarteak, oro har, ez du gizartean parte hartzen. Ez daude oso inplikaturik euskal gizartean. Inplikatuago egoteak, agian, gauzak erraztuko lituzke.» (islamiarra)

«Proiektio publiko handiagoa lortzek formulak bilatu beharko lirateke beharbada. Geure burua ezagutarazi bizilagunei, gizarteak hobetu ezagut gaitzan. Gure elkarteei buruzko estereotipo eta aurreiritziak uxatzeko formulak aurkitu behar dira.» (ebanjeliko)